

УДК 027.021(477+55):021.6

Людмила Дем'янюк,

наук. співроб. відділу міжнародної інформації
та зарубіжних зв'язків НБУВ

БІБЛІОТЕКА ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН У НАЦІОНАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

У статті висвітлено історію започаткування, напрями діяльності Бібліотеки Ісламської Республіки Іран у НБУВ та науково-культурний аспект співробітництва між Україною і Ісламською Республікою Іран, зокрема йдеться про реалізацію положень Угоди про науково-інформаційне співробітництво між Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського і Національною бібліотекою і архівом Ісламської Республіки Іран.

Ключові слова: Бібліотека Ісламської Республіки Іран, науково-культурна співпраця, міжбібліотечне співробітництво, Угода про науково-інформаційне співробітництво.

Міжнародна співпраця бібліотек має давні традиції. Розпочалася вона з міжбібліотечного обміну книжками і бібліографічною продукцією. У наш час, в умовах формування всесвітнього інформаційного простору, інтенсивного запровадження інноваційних технологій, цей сегмент бібліотечної діяльності набуває дедалі більшого значення. Співробітництво в бібліотечній галузі є вкрай важливою умовою поглиблення економічних, політичних, культурних, освітніх взаємовідносин між країнами.

Основними напрямками міжнародного співробітництва в бібліотечній сфері є обмін науковою, технічною, економічною, гуманітарною інформацією, документами, творче партнерство зі створення і запровадження міжнародних інформаційних систем, обмін співробітниками, студентами. У цьому руслі розвиваються й українсько-іранські науково-культурні відносини. Із самого моменту встановлення дипломатичних відносин між Україною і Ісламською Республікою Іран (ІРІ) країни підтримують активний науково-культурний діалог. Лише за останні роки було підписано десятки меморандумів про взаєморозуміння, договорів про співробітництво між університетами, іншими ВНЗ, а також між

науково-дослідними установами двох країн з метою обміну викладачами, дослідниками, студентами, виконання спільних дослідних проєктів, проведення практичних курсів, надання стипендій. Здобування освіти 2 тис. іранських студентів в українських ВНЗ демонструє важливість та значущість відносин між нашими державами у сфері науки та освіти. Останнім часом за сприяння Посольства Ісламської Республіки Іран було відкрито іранські культурні центри в найбільших українських містах: Києві, Харкові, Сімферополі. На сьогодні декілька сот людей вивчають перську мову та літературу в цих центрах. І це цілком зрозуміло, адже іранська культура має багату історію, значні здобутки. Перською мовою творили такі всесвітньо відомі митці, як Омар Хайям, Фірдоусі, Мулаві та багато інших.

Представники українських культурних кіл, насамперед книгознавці, постійно беруть участь у міжнародних книжкових виставках, які після перемоги Ісламської революції (1979) влаштовуються в Ісламській Республіці Іран кожного року в травні. У ці дні Тегеран стає ареною проведення цілої низки масштабних культурних заходів за участі тисяч шанувальників книги, які приїжджають у столицю з різних міст Ірану, з усіх куточків світу.

Яскравим прикладом плідного науково-просвітницького співробітництва між Україною і Ісламською Республікою Іран є Бібліотека Ісламської Республіки Іран (Іранська бібліотека), яка офіційно функціонує в НБУВ із травня 2003 р. Її було створено з ініціативи голови товариства «Україна – Іран», генерального директора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського академіка О. Онищенко та за сприяння Посольства Ісламської Республіки Іран в Україні. Інституція функціонує в рамках відділу міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків НБУВ, є його складовою частиною. Книгозбірня покликана забезпечувати необхідною інформацією науково-дослідні установи Києва та вчених Ірану, допомагати вести науково-дослідну діяльність, сприяти популяризації історії, культури, науки Ірану, а також усебічно презентувати фонди Іранської бібліотеки.

Визначальною віхою поглиблення українсько-іранських культурних взаємин стала Угода про науково-інформаційне співробітництво між Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського та Національною бібліотекою і архівом ІРІ, підписана у травні 2004 р. Сторони домовилися, що Угода діятиме протягом п'яти років і автоматично пролонговуватиметься на наступні п'ятирічні терміни, якщо жодна із сторін не пізніше ніж за шість місяців до дня закінчення дії Угоди

не повідомить письмово про своє бажання припинити її дію. Першим кроком на шляху окресленого Угодою співробітництва став дар іранської сторони програмного забезпечення Winlib 2000 для електронного опису фонду бібліотеки, реєстрації відвідувачів та книговидачі. Програму розробила іранська компанія «Парс Азарахш» на замовлення Національної бібліотеки Ірану. Каталог бібліотеки ІРІ був створений на основі цієї програми. Він сприяє значній активізації комплексних досліджень іранської літератури як особливого явища книжкової культури та містить максимально повний бібліографічний опис усіх наявних у фонді видань. Завдяки цьому нововведенню в Україні, поряд із всесвітньо відомими перськими класиками, до наукового обігу вдалося також ввести маловідомі для українського читача імена сучасних перських письменників (Німа Юшидж, Ферідун Моширі, Ахван Салес, Сохраб Сепехрі, Ахмад Шамлу, поетеси Форуґ Фарохзад та ін.); праці з історії Ірану від найдавніших часів і до сьогодення: «Історія конституційного режиму в Ірані» Ахмада Касраві, «Історія Ірану» Ахсана Яршатера, «Стародавня Персія» Роланда Д. Канда; філософські трактати Абдул Хасана Зарінкуба «Пеле-пеле та молагат хода», «Мабані-йе арэфан ва ахвал-е арефа» Алі Есгахалі; богословські праці Мохаммада Хосейна Саба Сабаї «Ашнаї ба діне іслам», «Егамейе намаз дар еслам» Сейеда Мохаммеда Тагі аль Хошема, «Кораншенахт» Баха ад-Діна Хоремшахі, дослідження з етнографії, країнознавства тощо.

Звичайно, цим вагомим напрацюванням передувала ціла низка організаційних, інформаційних, науково-теоретичних та науково-практичних заходів, а саме:

- посилення матеріально-технічного та науково-інформаційного забезпечення фонду Бібліотеки ІРІ мовою фарсі;
- наукове дослідження, реєстрація та введення в науковий обіг матеріалів, документів перською мовою, що зберігаються у фондах НБУВ від дня утворення головної бібліотеки Української держави і до сьогодення: Бібліотека Агатангела Кримського, корпус іранських рукописів у фондах Інституту рукопису НБУВ;
- віднайдення та використання дієвих методів, механізмів поповнення фондів обох бібліотек: українськими виданнями для Національної бібліотеки та архіву ІРІ і іранськими виданнями для НБУВ.

Цій справі активно сприяє міжнародний книгообмін, який налагоджено між НБУВ та науковими установами Ісламської Республіки Іран з 1961 р. Книгообмін здійснюється, згідно із взаємними домовленостями, серійними виданнями та періодикою. На сьогодні НБУВ має книгообмінні зв'язки з такими установами: Міністерство сільського господарства, Науково-

дослідний інститут рослин (Тегеран); Національний центр технічної інформації (Тегеран). Від наших партнерів шляхом книгообміну НБУВ отримує п'ять назв журналів, а саме: Applied Entomology and Phytopatology; Insects of Iran; Iranian Journal of Plant Pathology; Rostaniha (Botanical Journal of Iran); Journal of Sciences Islamic Republic of Iran.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського надсилає до Ірану ряд журналів: «Політика і час»; «Український ботанічний журнал»; «Физиология и биохимия культурных растений»; Functional Materials; «Вестник зоологии»; «Вісник НАНУ».

Важливою темою діяльності Бібліотеки ІРІ в НБУВ став переклад українських письменників мовою фарсі та діячів культури Ірану українською мовою. Першими іранськими фахівцями Бібліотеки ІРІ, які працювали над створенням каталогу фонду книгозбірні, А. Голькаром і Х. Мезерджі було написано ряд статей, видано декілька книг. Наприклад, А. Голькар в іранському журналі «Негах-е нов» («Новий погляд») опублікував статтю, присвячену видатному українському письменнику І. Франку, здійснив переклад на перську мову творів М. Гоголя «Женитьба» [3], «Ревізор» [4], В. Войновича «Трибунал» [8], В. Чіčkова «Неоконченний діалог» [2]. Х. Мезерджі тривалий час займався дослідженням колекційних зібрань рукописів у рукописних фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, а саме: східних рукописів, представлених перськими та арабськими рукописами (переважно це списки Корану XIII–XIV ст., коментарі, теологічні, юридичні, літературні та філософські твори пізнього середньовіччя) [1]. Згодом результатом творчих зусиль автора стала книга перською мовою Fehrest-e noskhehaye hati-ye sharki-ye ketabhaneye melliye kiyeu (ukrain) [«Список східних рукописів у Національній бібліотеці в Києві (Україна)»], видана 2001 р. Великою бібліотекою імені Хазрат Аїятолли Мар'аші Наджафі в м. Кум [6].

Через деякий час представники України й Ірану, проаналізувавши перебіг виконання Угоди про науково-інформаційне співробітництво між НБУВ і НБА ІРІ, виявили бажання розвивати професійні відносини, поглиблювати співробітництво в галузі культури, освіти, науки та в питаннях поширення науково-технічної інформації, домовились про подальше співробітництво в галузях бібліотечної науки, бібліографії, архівної справи, інформатики, україністики, іраністики, художнього та наукового перекладу. Зокрема, з метою обопільного ознайомлення громадськості з досягненнями та перспективами розвитку бібліотечної науки в Україні та Ірані сторони окреслили пріоритетні напрями подальшої співпраці своїх бібліотек:

- проведення наукових досліджень у галузі україністики, іраністики, рукописної спадщини, книгознавства та книгодрукування;
- розроблення технологій збереження та реставрації паперових носіїв інформації;
- розвиток міжнародного книгообміну з метою якісного поповнення фондів бібліотек;
- обмін бібліографічними, реферативними та повнотекстовими базами (за замовленням);
- організація книжкових виставок;
- обмін фахівцями з усіх галузей бібліотечної науки.

Сторони обговорили і визначили основні моменти поглиблення організаційно-методичної роботи:

- вивчення кількісного та якісного складу фондів літератури українською мовою в Національній бібліотеці та архіві Ірану і мовою фарсі в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського з метою подальшого поповнення фондів обох бібліотек;
- комплектування фонду «Іраністика» в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського та фонду «Україніки» в Національній бібліотеці та архіві Ірану галузевими виданнями за розділами: сходознавство; філософія; історія; етнографія; археологія; економіка; правознавство; релігія; художня література; мистецтво; енциклопедії, довідкові видання; словники; підручники і навчальні посібники.

Було також чітко визначено, що науково-дослідна робота спрямовуватиметься насамперед на:

- створення бази даних з історії української діаспори в Ірані та іранської діаспори в Україні. Підготовка і видання довідників на цю тему;
- укладання реєстру діячів науки, культури, літератури та мистецтва українського походження, які проживали і проживають на території Ірану, діячів іранського походження, що проживали та проживають на території України;
- підготовку і видання спільного українсько-іранського довідника про культурні пам'ятки Ірану, до створення яких залучалися б українські вчені, громадські діячі, і про культурні пам'ятки України, виготовлені за участі іранських дослідників.

Подальше розгортання інформаційно-наукової роботи, пов'язаної з розкриттям фонду літератури українською мовою в Національній бібліотеці та архіві Ірану, і фонду мовою фарсі в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського передбачає:

- щорічну реалізацію програм, спрямованих на вшанування визначних подій у житті України та Ірану;
- щорічне видання спільного збірника матеріалів, у яких висвітлюються науково-інформаційні заходи в галузях україністики та іраністики;
- видання рукописів і перевидання стародруків, рідкісних видань про Україну з іранських бібліотечних, архівних фондів та про Іран з українських бібліотечних, архівних фондів (за окремим планом).

Сьогодні Бібліотека ІРІ тісно співпрацює з усіма підрозділами НБУВ, відділами культури українських організацій за кордоном, МЗС, дипломатичними установами та культурними представництвами інших країн. Основний акцент у міжнародній співпраці робиться на фахову інформаційно-бібліотечну діяльність. З січня 2010 р. для якісного обліку фонду та забезпечення інформаційних запитів користувачів Бібліотеки Ісламської Республіки Іран розпочалося впровадження програми ІРБІС, яка дасть змогу забезпечувати відкритий доступ до електронного каталогу іранського фонду як у локальній, так і в глобальній інтернет-мережі. Система автоматизації бібліотек ІРБІС розглядається фахівцями як програмно-технологічна платформа для започаткування в Україні корпоративної каталогізації поточних надходжень до сукупного бібліотечного фонду й формування його зведеного каталогу. Над розробленням програми та налаштуванням її до роботи мовою фарсі працювали провідні фахівці НБУВ, зокрема заввідділу програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж К. Лобузін.

Станом на 1 січня 2012 р. книжковий фонд Бібліотеки Ірану в НБУВ налічує 2639 документів, у т. ч. 1965 книг (сучасні видання), переданих Міністерством закордонних справ Ірану. Фонд Іранської бібліотеки нині нараховує 674 примірники періодичних видань, із них: журналів – 316, газет – 358 (журналів – вісім найменувань, газет – п'ять найменувань). Є також видання на нетрадиційних носіях інформації: відео- та аудіокасети.

У фондах залу домінує література гуманітарної тематики. Вона розподілена за такими основними розділами: суспільні науки, філософія і психологія, історія, економіка, правознавство, релігія, біологія, художня література, мистецтво та інші науки. Є великий вибір довідкової літератури, двомовних словників. Представлено також цілий ряд ілюстрованих видань, за допомогою яких відвідувачі можуть ознайомитися з культурою Ірану без мовних перешкод.

Серед користувачів бібліотеки домінують українські студенти, які вивчають перську мову у ВНЗ України, викладачі, аспіранти, а також

іноземні студенти, спеціалісти з вищою освітою, дипломовані науковці. Бібліотека надає широкий спектр інформаційно-бібліотечних послуг: тематичні, фактографічні, адресні, уточнювальні, письмові та усні бібліографічні довідки.

Слід звернути увагу на наявність у бібліотеці електронних публікацій (компакт-диски), які містять такі дані:

– Національна іранська бібліографія [7].

– Національний іранський індекс (містить дані індексу статей, опублікованих у всіх періодичних виданнях Ісламської Республіки Іран. Крім того, пошук може здійснюватись не лише за індексом статті, а й за її назвою, автором або ж назвою періодичного видання, де була надрукована). Остання, шоста, корекція цього диска містить бібліографічну та тематичну інформацію стосовно 404 234 статей з іранської періодики, починаючи з 1993 р. [5].

Варто наголосити, що в Іранській бібліотеці сформовано наукову колекцію універсального змісту мовою фарсі. Вона покликана забезпечувати першоджерелами, творами класиків та сучасних авторів учених-іраністів, сходознавців, істориків, філософів, мистецтвознавців, студентів, які вивчають перську мову. Книгозбірня володіє і багатою лексикографічною колекцією, яка, без сумніву, викликає науковий інтерес та виконує цілий ряд прикладних функцій. Перська лексикографія, як відомо, має багаторічну історію; як у самому Ірані, так і за його межами було складено та видано велику кількість словників різних типів, обсягів, призначення, частину з яких представляють фонди Іранської бібліотеки. Вони є цілком доступними для відвідувачів.

Вищезгадані видання, що входять до складу універсального за змістом фонду Іранської бібліотеки, є показовими з огляду на збереження традицій східної філософії, релігії, літератури і водночас пошуку оптимальних підходів до вирішення проблем, спричинених реаліями сучасного життя.

Сподіваємося, що книжкова колекція мовою фарсі й надалі буде постійно нарощуватися, особливо щодо поповнення фонду друкowanими виданнями на електронних носіях. Адже розвиток наукових досліджень, посилення освітньо-інформаційної роботи в галузях україністики в Ісламській Республіці Іран та іраністики в Україні сприятиме поглибленню співробітництва науковців, освітян, культурних діячів обох країн, зміцненню дружби народів України та Ірану.

Крім своєї безпосередньої функції Бібліотека ІРІ в НБУВ виконує роль іранського культурного центру в Україні, на базі якого з метою ознайом-

лення з досягненнями та перспективами розвитку бібліотечної справи в Ісламській Республіці Іран постійно організуються виставки, проводяться семінари, різноманітні читання та круглі столи із залученням провідних фахівців-іраністів Ірану, олімпіади серед знавців мови фарсі, відзначення знаменних подій у житті іранського народу. Наприклад, на свято Нового року (Новрузу) бібліотека щорічно запрошує сотні громадян Ірану, які проживають, навчаються або працюють в Україні.

Отже, Бібліотека Ісламської Республіки Іран НБУВ робить вагомий внесок у розвиток культурно-інформаційної сфери українського суспільства, ефективно використовуючи свій відносно невеликий фонд, мобілізуючи всі наявні можливості, налаштовуючи свою діяльність таким чином, щоб максимально відповідати сучасним запитам користувачів. У цьому контексті наукова, культурно-просвітницька діяльність такого осередку, як Бібліотека ІРІ в НБУВ, набуває загальнодержавного значення.

Список використаних джерел

1. Фонд рукописів. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/library/s_manus.html. – Назва з екрана.
2. *Chichkov V. Goftogu-ye natamam / Vasilii Chichkov ; tarjome-ye Abtin Golkar. – Tehran: Entesharat-e Hermes, 1388 (2010). – 190 s.*
3. *Gogol N. V. Arusi / N. V. Gogol ; tarjome-ye Abtin Golkar. – Tehran : Entesharat-e Hermes, 1388 (2010). – 75 s.*
4. *Gogol N. V. Bazras / tarjome-ye Abtin Golkar. – Tehran : Entesharat-e Hermes, 1388 (2010). – 147 s.*
5. Index of cultural articles in periodicals of the Islamic Republic of Iran (CD–Rom) / National library of the Islamic Republic of Iran. – Electronic data and program. – Tehran, [2004]. – 1 el. disk.
6. *Mezerdzhi H. Fehrest-e noskhehaye hati-ye sharki-ye ketabhaneye melliye kiyev (ukrain). – Kom, 2001. – 64 s.*
7. National bibliography of the Islamic Republic of Iran: bibliography, subject headings, names (CD-Rom) / National library of the Islamic Republic of Iran. – Electronic data and program. – Tehran, [2004]. – 1 el. disk.
8. *Voinovich V. N. Dadgah-e vizhe: komodi kazai dar se parde / V. N. Voinovich ; tarjome-ye Abtin Golkar. – Tehran : Entesharat-e Hermes, 1388 (2010). – 130 s.*